

# (Ne)sigurna u online prostoru?

**Informativni vodič za zaštitu od  
digitalnog rodno zasnovanog nasilja**



Maj, 2022. godine



# (Ne)sigurna u online prostoru ?

**Informativni vodič za zaštitu od  
digitalnog rodno zasnovanog nasilja**

# (Ne)sigurna u online prostoru ?

Informativni vodič za zaštitu od digitalnog rodno zasnovanog nasilja

## Izdavač:

Centar za monitoring i istraživanje CeMI  
Bul. Sv. Petar Cetinjski 96  
e-mail: info@cem.org.me  
www.cem.org.me

## Urednik:

Teodora Gilić

## Autor:

Milica Zrnović

## Štampa:

Smart Print

## Tiraž:

50 primjeraka

Maj, 2022. godine



Vodič je pripremljen u okviru projekta „Korak ka rodnoj ravnopravnosti: Borba protiv digitalnog rodno zasnovanog govora mržnje i nasilja“, koji sprovodi Centar za monitoring i istraživanje CeMI, a finansiran je od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Crne Gore.

## **SADRŽAJ**

<b>1. Uvod .....</b>	<b>7</b>
<b>2. Definicija .....</b>	<b>8</b>
<b>3. Karakteristike .....</b>	<b>9</b>
<b>4. Vrste digitalnih prijetnji .....</b>	<b>11</b>
<b>5. Primjeri rodno zasnovanih diskreditujućih sadržaja i komentara na društvenim mrežama .....</b>	<b>12</b>
5.1. Prijava povrede prava u online prostoru .....	13
<b>6. Mehanizmi zaštite .....</b>	<b>15</b>
6.1. Međunarodna dokumenta i standardi .....	15
6.2. Nacionalni mehanizmi zaštite .....	15
<b>7. Posljedice .....</b>	<b>17</b>
<b>8. Praktični koraci za prevenciju rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru .....</b>	<b>18</b>
<b>9. Praktični koraci za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru .....</b>	<b>19</b>

Ovaj vodič predstavlja informativno-edukativni pristup fenomenu digitalnog rodno zasnovanog nasilja i pruža uputstvo za zaštitu prava u online prostoru. Vodič objedinjuje različite aspekte digitalnog nasilja usmjerenog prema ženama, sa posebnim osvrtom na govor mržnje, odnosno diskriminaciju i diskreditujuće online kampanje protiv žena. Vodič omogućava da se svi zainteresovani upoznaju sa konceptom digitalnog nasilja, glavnim karakteristikama, vrstama nasilja i konkretnim primjerima, kao i mehanizmima zaštite prava u digitalnom prostoru.

Ovaj vodič predstavlja nastavak CeMI-jevog rada u oblasti monitoringa društvenih mreža i online medija, te rodno zasnovanih dezinformacija, govora mržnje i nasilja. Kao dio inicijative, CeMI je uspostavio sistem rodno odgovornog monitoringa medija i društvenih mreža (Facebook, Instagram) putem CrowdTangle platforme u cilju praćenja i identifikacije dezinformacija, govora mržnje i nasilja nad ženama u politici i javnom životu u Crnoj Gori, kao i potencijalnih rodno zasnovanih štetnih sadržaja i kršenja ljudskih prava u online prostoru sa svrhom diskreditacije žena uopšte.

CeMI snažno zagovara jačanje institucionalne zaštite, kako bi se žene osjećale sigurnije u online prostoru, te bile osnažene da reaguju ukoliko postanu žrtve online nasilja. Ovaj vodič predstavlja CeMI-jev doprinos edukaciji žena o njihovim digitalnim pravima, mehanizmima zaštite i načinima da prepoznaju online nasilje.



#### U VODIČU SE MOŽE PRONAĆI:

- » Definicija i glavne karakteristike digitalnog nasilja
  - » Vrste i primjeri digitalnog nasilja, sa posebnim fokusom na rodno zasnovani govor mržnje i štetni sadržaj
  - » Praktični savjeti za zaštitu prava u digitalnom prostoru
  - » Posljedice digitalnih prijetnji i nasilja
-

# 1. Uvod

Iako je višedecenijska borba žena za rodnu ravnopravnost započeta još sredinom prošlog vijeka i pored značajnog napretka u društveno-ekonomskom razvoju nije se ostvarila puna rodna ravnopravnost. Nasilje nad ženama na osnovu roda jedan je od najčešćih vidova kršenja osnovnih ljudskih prava, te se može definisati kao društveni problem koji je i dalje prisutan gotovo u svim državama.

Rodno ravnopravno društvo oslobođeno rodnih stereotipa, seksističkih stavova i diskriminacije prema ženama u digitalnom prostoru i van njega, krajnji je cilj borbe protiv rodno zasnovanog nasilja.

Usljed novonastalih okolnosti uzrokovanih pandemijom COVID-19 rodna diskriminacija je dobila novu dimenziju, te je digitalno ili cyber nasilje postalo jedno od glavnih problema današnjice. Online prostor koji postaje sve prisutniji u socijalnim odnosima otvara novi prostor za prepoznavanje, reagovanje i prevenciju svakog vida ugrožavanja i diskriminacije žena.

Cilj ovog vodiča je podizanje svijesti o postojanju digitalnog rodno zasnovanog nasilja, kao i edukacija o načinu zaštite i sigurnosti korišćenja digitalnih tehnologija sa ciljem da se smanji rizik od različitih prijetnji i štetnih sadržaja u digitalnom prostoru.

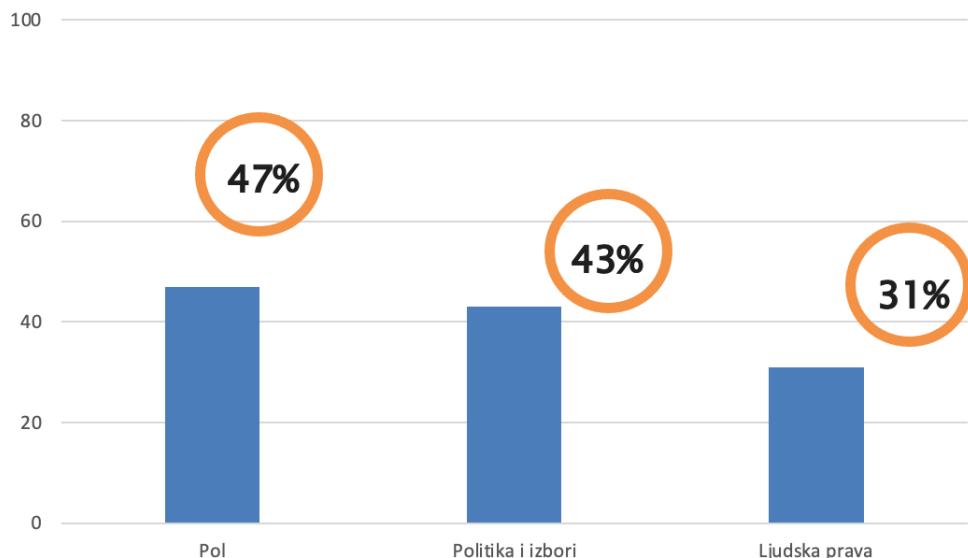
Vodič je pripremljen u okviru projekta „Korak ka rodnoj ravnopravnosti: Borba protiv digitalnog rodno zasnovanog govora mržnje i nasilja“, koji sprovodi Centar za monitoring i istraživanje CeMI, a finansiran je od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Crne Gore.

## 2. Definicija

Rodno zasnovano nasilje u digitalnom prostoru je svaki oblik nasilja koji je usmjeren protiv žene zato što je žena, odnosno ono nasilje koje nesrazmjerno pogađa žene, a podrazumijeva upotrebu digitalnih tehnologija.

Samim tim, rodno zasnovano nasilje u digitalnom prostoru predstavlja poseban oblik nasilja prema ženama koji je nastao kao posljedica razvoja novih tehnologija i sve učestalijeg korišćenja društvenih mreža i ostalih sredstava komunikacije, mobilnih telefona ili računara.

Upravo, kada govorimo o uzrocima nasilja u digitalnom prostoru, najčešća tema napada i uznemiravanja je pol (47%), zatim politika i izbori (44%), te ljudska prava (31%).



Izvor: UNESCO (2020), Online violence Against Women Journalists: A Global Snapshot of Incidence and Impacts, dostupno na: <https://www.icfj.org/sites/default/files/2020-12/UNESCO%20Online%20Violence%20Against%20Women%20Journalists%20-%20A%20Global%20Snapshot%20Dec9pm.pdf>

## 3. Karakteristike

Digitalnim rodno zasnovanim nasiljem diskredituju se i targetiraju žene korišćenjem retorike koja je eksplisitno seksualizovana i uključuje homofobične i mizogene elemente. Ono podrazumijeva agresivno ponašanje ili ispoljavanje negativne akcije sa namjerom da se nanesu direktna ili indirektna šteta, odnosno da se ponizi ili osramoti žrtva, koristeći digitalne tehnologije.

Nasilje u digitalnom prostoru može da se ispoljava na više načina, i to putem: e-mail-ova, sms-poruka, društvenih mreža, aplikacija za razmjenu poruka, itd.

Moć nasilnika u odnosu na žrtvu u digitalnom okruženju se manifestuje kroz njegovo znanje i spremnost u korišćenju elektronskih tehnologija. Nasilnici u digitalnom okruženju su istrajni i ponavljaju svoje akcije tokom vremena, iako samo jedna njihova akcija može biti dovoljna za ponavljanje viktimizacije žrtve u dužem vremenskom periodu.

Nasilje u digitalnom prostoru i upotreba tehnologija može da rezultira (ili će vjerovatno rezultirati) fizičkom, seksualnom, psihičkom ili ekonomskom štetom ili patnjom i može uključivati iskorišćavanje okolnosti, karakteristika ili ranjivosti.



Nasilnik u digitalnom prostoru je najčešće virtualno anoniman, krije se iza lažnih nadimaka, profila na društvenim mrežama, i privremenih e-mail adresa i tako otežava otkrivanje svog identiteta. Iako su počinjeni rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru uglavnom nepoznate osobe, nijesu rijetki slučajevi u kojima su nasilnici poznati žrtvi, njihovi prijatelji ili poznanici, bivši partneri, kolege ili saradnici.

**ANONIMNOST**



Nasilnici u digitalnom prostoru mogu da djeluju bez ikakvih prostornih i vremenskih ograničenja, jer ovaj vid nasilja nije limitiran fizičkom lokacijom nasilnika ili žrtve. U tom slučaju, žrtva teško može izbjegći nasilje. Digitalni prostor otvara mogućnost uznenimiravanja žrtve u bilo koje vrijeme i na bilo kom mjestu.

## DOSTUPNOST ŽRTVE



Publika u digitalnom prostoru se može stalno povećavati sa protokom vremena i ne može se sa sigurnošću znati koliko će osoba na kraju svjedočiti nasilnom ponašanju. Vrlo je lako podijeliti sadržaj online ili ga postaviti na internet stranici, ali je istovremeno jako teško ukloniti sve kompromitujuće i štetne sadržaje u digitalnom prostoru.

## BESKONAČNA PUBLIKA

## 4. Vrste digitalnih prijetnji



## 5. Primjeri rodno zasnovanih diskreditujućih sadržaja i komentara na društvenim mrežama



čuti bizo  
zlo od žene  
kraljica trotoara  
**zlobnice**  
ovo ni kući ne vole  
mrš fukaro  
metla



mičite više ovu ženu  
zmijoglavu ulicu  
to je obična kućka  
ona je to zaslужila  
**pi gaduljo**  
ne mlati splaćina  
zaslužila je lajavica  
krava ljeptota i pamet ponakad ne idu ruku pod ruku dama bez mozga  
ne moze se ona uvjetidu. svašta joj i priliči kakva je gadulja  
fukara je li moguće da ne vidi da je dotakla dno idiot  
kućko jedna uzmaj tu terapiju redovno. ne daš se snositi cim preskočiš  
**trana jedna i funjara**  
bromazepamka  
ona je to zaslужila svojim bezobraznim ponašanjem

koliko koke uzimasi ti dnevno  
ponovo preskočila terapiju žene jesu glive a i slijepo  
ovu spodobu niko ne može uvjetiti  
najbolje bi bilo da ti nestaneš sa TV ekrana  
boje ti je da pojača one tablette sjedi dolje i ne blamiraj se  
otkad se žene počeš pitati ni brakova ni familija, samo blud i razvrat  
kad žena dođe na vlast ode sve u propast  
**baba**  
**pi droljo**  
**idiotkinja**  
**metlo čuti**  
**k...etina**



Кад су жене биле жене... :) Ове данашње, част изузетима, најрадије се сликају са псим (за јавност) и са љубавником (за приватну колекцију)... Ипак, више воле пос него љубавнике... Зато би оне ланое по граду са написом: "Ко мрзи животиње, мрзи и људе", заменио са "Ако хоћете да вас женаволи, маскирајте се у пса!"



**poltron**  
**fukara**  
**šovinista**

E šta se radi u gradu pod Rumijom. Podrška za braču Peršiće, Vujoviću zbog vagine izdajniche.

**Braća prijetila doktorki iz Bara da će joj polomiti kosti**

Peršić su, kako saznaje Primorski portal, iznutili vozilo u kojem je dr Purija bila suvožić i usput joj prisretio

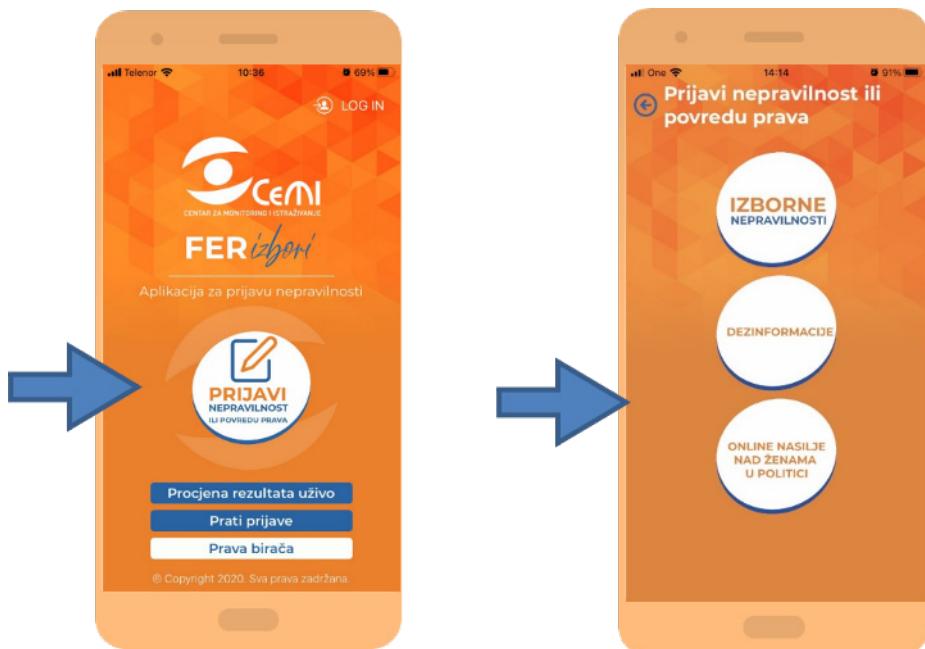
... Akcije | Foto: S. Š.



Primjeri predstavljaju rezultat monitoringa online medija i Facebook-a putem CrowdTangle platforme.

## 5.1. Prijava povrede prava u online prostoru

Ukoliko smatrate da su vaša prava u online prostoru na bilo koji način povrijeđena, CeMI poziva sve građanke i građane da prijave slična kršenja prava koristeći aplikaciju „Fer Izbori“ klikom na opciju „prijavi nepravilnost ili povredu prava“ i anonimnim popunjavanjem formulara u okviru sekcije “Online nasilje nad ženama u politici”.



CeMI je 2020. godine, uz finansijsku podršku Britanske ambasade Podgorica, razvio aplikaciju „Fer Izbori“ koja omogućava dobijanje povratnih informacija od strane građana i prijavu mogućih izbornih nepravilnosti kao i kršenja njihovih biračkih prava. U oktobru 2021. godine aplikacija je uz finansijsku pomoć Kanadske ambasade u okviru Kanadskog fonda za lokalne inicijative nadograđena u cilju **zaštite i podizanja svijesti javnosti o fenomenu rodno zasnovanih dezinformacija i širenju online štetnih sadržaja protiv žena u politici u Crnoj Gori**.

Aplikacija omogućava prijavu online nasilja i dezinformacija nastalih po rodno zasnovanoj osnovi u politici u Crnoj Gori, kao i slanje dokumenata, audio i video datoteka i sličnih dokaza koji potvrđuju kršenje prava žena i prisustvo dezinformacija i online štetnih sadržaja.

CeMi-jev tim će redovno analizirati primljeni sadržaj i postupati u skladu sa njim bilo obavještavanjem javnosti, direktnim kontaktiranjem Facebook-a ali i odgovornih institucija o glavnim pitanjima u zavisnosti od prirode prijavljenih slučajeva.

Mobilna aplikacija će takođe služiti kao mehanizam informisanja i osviješćivanja građana/glasača o svim značajnim aspektima izbora, dok će takođe omogućiti i praćenje procjene rezultata izbora u realnom vremenu od strane njihovih posjetilaca/korisnika.

Link za aplikaciju: <https://www.ferizbori.me/>

# 6. Mehanizmi zaštite

## 6.1. Međunarodna dokumenta i standardi

**Istanbulska konvencija, Pekinška deklaracija i platforma za akciju, kao i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)** su samo neki od vidljivih napora međunarodne zajednice da se pitanje sankcija za počinioce rodno zasnovanog nasilja što prije riješi. Međutim, još uvijek ne postoji zakon kojim bi se regulisalo ponašanje u digitalnom prostoru i na adekvatan način kaznilo štetno ponašanje pojedinih korisnika.

**Budimpeštanska Konvencija** je najrelevantniji međunarodni pravno obavezujući sporazum o računarskom (cyber) kriminalu i elektronskim dokazima i s toga pruža potencijal za krivično gonjenje takvog nasilja nad ženama. Budimpeštanska Konvencija se kroz niz odredbi materijalnog krivičnog prava direktno i indirektno bavi nekim vrstama nasilja nad ženama u digitalnom prostoru i korišćenjem tehnologije.

## 6.2. Nacionalni mehanizmi zaštite

### 6.2.1. Institucionalni mehanizmi zaštite

**Uprava policije** predstavlja jedan od ključnih aktera u zaštiti prava građanki i građana. Policijski poslovi, između ostalog, podrazumijevaju zaštitu bezbjednosti svih građana i Ustavom utvrđenih sloboda i prava; sprječavanje vršenja i otkrivanje krivičnih djela i prekršaja; pronalaženje počinilaca krivičnih djela i prekršaja i njihovo dovođenje nadležnim organima; održavanje javnog reda i mira; itd.

Građanke i građani mogu da podnesu krivičnu prijavu policiji, pisano ili usmeno na zapisnik, sa ciljem da se ukaže na postojanje krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti ili inicira krivično gonjenje. Uz krivičnu prijavu, obavezno se dostavljaju dokazi (predmeti, isprave, skice, snimci na uređajima za audio ili audio vizuelno snimanje, fotografije, i drugi materijali) koji mogu biti korisni za uspješno vođenje postupka.

**Sud** predstavlja još jednu instancu kojoj građanke i građani mogu da se obrate ukoliko su povrijeđena njihova prava i slobode. Svako ima pravo da se obrati sudu radi ostvarivanja svojih prava podnošenjem tužbe nadležnom sudu.

Tužba se podnosi u pisanoj formi, mora biti razumljiva i mora sadržati sve što je potrebno da bi se po njoj moglo postupiti, uključujući i dokaze kad je to potrebno.

**Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore** ima posebnu ulogu u zaštiti prava građana u Crnoj Gori kao centralni institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije. Zaštitnik, kao samostalno i nezavisno tijelo, je ovlašćen da postupa po pritužbama građana u odnosu na diskriminaciju; da preventivnim djelovanjem doprinese otklanjanju svih oblika diskriminacije; da preduzme aktivnosti za unaprjeđenje ljudskih prava i zaštitu od diskriminacije, kao i da predlaže preporuke i mjere za otklanjanje svih oblika diskriminacije u državi.

### 6.2.2. Vaninstitucionalni mehanizmi zaštite

Da bi se rodno zasnovano nasilje na internetu zaustavilo, potrebno ga je prije svega identifikovati i prijaviti.

U slučaju rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru potrebno je da žrtva nasilja zatraži pomoć od neke osobe od povjerenja – od roditelja, bliskog člana porodice i slično. Ukoliko žrtvi nije priyatno da o svom iskustvu razgovara sa nekim koga poznaje, potrebno je potražiti telefonski broj za pomoć i razgovarati sa profesionalnim savjetnikom. Ukoliko se pak nasilje odvija na nekoj društvenoj mreži, moguće je blokirati nasilnika i njegovo ponašanje formalno prijaviti samoj mreži. Tekstualne poruke i snimci ekrana s objavama na društvenim mrežama će poslužiti kao materijalni dokazi za nasilje u digitalnom prostoru.



## 7. Posljedice

Iako nasilju u digitalnom prostoru mogu biti izložena oba pola, žene i djevojčice najčešće su žrtve online nasilja. Posebno su izložene one žene koje javno izražavaju svoje stavove. Međutim, to ne moraju da budu samo žene vidljive javnosti, političarke, žene na visokim funkcijama, predstavnice akademskih zajednica, aktivistkinje ili blogerke, već i one „obične“ žene, koje javnosti nijesu vidljive u tolikoj mjeri.

Rodno zasnovano nasilje u digitalnom prostoru utiče ne samo na žrtve nasilja, u ovom slučaju žene i djevojčice, nego i na članove njihovih porodica i na njihovo okruženje. Međutim, rodno zasnovano nasilje može da ima mnogo ozbiljnije psihičke, emocionalne i fizičke posljedice na žrtve nasilja.

Kada govorimo o psihičkim i emocionalnim posljedicama, govorimo o širokom spektru osjećanja, koja mogu biti izazvana nasilničkim ponašanjem pojedinca, a kreće se od uznemirenosti, napetosti i bijesa, do osjećaja srama, gubitka interesovanja, bezvoljnosti ili loše koncentracije. Nasilje izaziva i određene fizičke posljedice, koje podrazumijevaju promjenu ritma spavanja, prisustvo noćnih mora, izmijenjen apetit ili osjećaj iscrpljenosti i pospanosti.

Kada su u pitanju socijalne posljedice, žrtve se suočavaju sa povlačenjem, izolovanjem, izbjegavanjem odlaska u školu ili na posao zbog narušene reputacije ili potencijalnog odbacivanja sredine u kojoj žive.

Sve navedeno može imati potencijalno dugoročne negativne, ali i fatalne posljedice na mentalno zdravlje i samopoštovanje (kao na primjer: anksioznost, depresiju ili čak suicidalne misli i ideje) kod onih koji su žrtve nasilja.

# 8. Praktični koraci za prevenciju rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru

Kako bi se na adekvatan način spriječilo rodno zasnovano nasilje u digitalnom prostoru potrebno je preuzeti sljedeće korake:

## PREVENCIJA RODNO ZASNOVANOG NASILJA U DIGITALNOM PROSTORU



# 9. Praktični koraci za suzbijanje rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru

Ako do rodno zasnovanog nasilja u digitalnom prostoru ipak dođe, potrebno je preuzeti sljedeća tri koraka:



A stylized illustration of a person with red hair and a purple shirt shouting into a white smartphone. A large purple speech bubble originates from the phone, containing the word "LOSER!" in white capital letters, with three horizontal white lines below it. Another purple speech bubble further down the phone's cord contains the text "% & \$ (" and "% # @ !!". The background features overlapping yellow and orange geometric shapes.

LOSER!

% & \$ ("  
% # @ !!

!



A stylized illustration featuring a woman with red hair and freckles on her face. She is wearing a purple t-shirt with a white exclamation mark on it. A large purple speech bubble originates from her mouth, containing the word "HATE" in white capital letters. Above the speech bubble is a smaller purple circle containing a white hand icon pointing downwards. The background consists of large, overlapping orange and yellow triangles. At the bottom, there are blue leaves with white veins.

HATE

CIP - Каталогизација у публикацији  
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-85547-89-8  
COBISS.CG-ID 23410692

ISBN 978-86-85547-89-8



9 788685 547898 >



